

Bedömningsgruppens utlåtande om utvärdering av forskarutbildningen vid Juridiska institutionen på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Beskrivning av den externa bedömningsgruppens arbete

Dekanus vid Handelshögskolan utsåg den externa bedömggruppen för utvärdering av forskarutbildningen vid Juridiska institutionen bestående av professorerna Hans Petter Graver (Oslo universitet) och Mia Korpiola (Åbo universitet) samt kammarrättsrådet och docenten Mona Aldestam (Uppsala universitet; Kammarrätten i Stockholm) med professor Hans Petter Graver som ordförande den 17 juni 2020.

På grund av coronapandemin kunde den externa bedömggruppen inte besöka Göteborg och den Juridiska institutionens utrymmen. Alla externa och interna möten skedde via internet som Zoom-möten. Bedömggruppen hade ett förberedande möte med institutionens ansvariga personer den 18 september 2020. Bedömggruppen önskade få kompletterande material till sitt förfogande (inkl. 7 videoklipp på lokalerna) vilket skedde den 12 oktober 2020. Bedömggruppen vill tacka institutionen för den stora samarbetsvilligheten den visat genom att komplettera materialet – särskilt under de rådande omständigheterna som gjorde en normal bedömningsprocess i Göteborg omöjlig.

Bedömggruppen hade ett internt möte den 6 november 2020, medan intervjuerna med institutionens olika relevanta personalgrupper ägde rum 9–10 november 2020. På måndagen den 9 november 2020 välkomnades gruppen först kort av institutionens prefekt Joachim Åhman. Sedan intervjuade bedömggruppen 5 doktorander (Julia Johansson, Elin Sandegård, Filip Strandberg Hassellind, Kristina Wejstål och Aron Westholm – Erik Mägi kunde tyvärr inte delta) kl. 8.45-10.30. Trots att andelen externfinansierade doktorander i doktorandkollektivet enligt uppgift utgör en minoritet var 4 av 5 intervjuade doktorander externfinansierade. Ur det perspektivet kunde de intervjuade inte anses vara representativa för doktorandkollektivet. Samtidigt hade urvalet baserats på att doktoranderna skulle ha kommit olika långt i sina doktorandstudier och kan ur det perspektivet ändå sägas vara representativa för gruppen doktorander. Vidare hade jämn könsfördelning eftersträfvats. Efter en paus intervjuade gruppen kursansvariga (Thomas Erhag, David Langlet, Max Lyles, Gregor Noll, Ulf Petrusson, Pernilla Rendahl och Eva-Maria Svensson – Sara Stendahl kunde inte delta) kl. 11.00-12.00.

På tisdagen den 10 november intervjuade gruppen fem handledare (Mikael Baaz, Sari Kouvo, David Langlet, Claes Martinsson och Pernilla Rendahl) kl. 9.00-10.00. Efter en paus intervjuade gruppen Eva-Maria Svensson (proprefekt med ansvar för forskning), Max Lyles (viceprefekt med ansvar för forskarutbildningen och doktorandexaminator) och Christine Forssell (forskningssamordnare) kl. 10.30-11.30. Efter lunchpausen intervjuade gruppen två doktorander (Gabriela Arguëllo och Joana Pedroso) med utomeuropeisk bakgrund (Ecuador, Brasilien) kl. 12.30-13.30. Denna möjlighet att diskutera med utländska doktorander hade

institutionen ordnat med kort varsel sedan gruppen dagen innan önskat även få intervjua sådana.

Sedan skrev gruppen sin preliminära rapport som baserar sig på materialet den givits samt intervjuerna. Institutionens representanter gavs möjlighet till att bekanta sig med bedömningsgruppens preliminära utlåtande och kommentera det. Utvärdering har gjorts i enlighet med utvärderingskriterier utfärdade av Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) 2014.

1. Motsvarar de faktiska studieresultaten lärandemål och högskoleförordningens examensmål?

1.1 Licentiat- och doktorsexamen

Av 6 kap. 4–5 §§ läst tillsammans med bilaga 2 till högskoleförordningen finns en examensbeskrivning för licentiatexamen och doktorsexamen.

För licentiatexamen anges följande krav.

”Omfattning

Licentiatexamen uppnås

- antingen efter att doktoranden fullgjort en utbildning om minst 120 högskolepoäng inom ett ämne för utbildning på forskarnivå,
- eller efter att doktoranden fullgjort en del om minst 120 högskolepoäng av en utbildning som skall avslutas med doktorsexamen, om högskolan beslutar att en sådan licentiatexamen kan ges vid högskolan.

Mål

Kunskap och förståelse

För licentiatexamen skall doktoranden

- visa kunskap och förståelse inom forskningsområdet, inbegripet aktuell specialistkunskap inom en avgränsad del av detta samt fördjupad kunskap i vetenskaplig metodik i allmänhet och det specifika forskningsområdets metoder i synnerhet.

Färdighet och förmåga

För licentiatexamen skall doktoranden

- visa förmåga att kritiskt, självständigt och kreativt och med vetenskaplig noggrannhet identifiera och formulera frågeställningar, att planera och med adekvata metoder genomföra ett begränsat forskningsarbete och andra kvalificerade uppgifter inom givna tidsramar och därigenom bidra till kunskapsutvecklingen samt att utvärdera detta arbete,
- visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt, och

- visa sådan färdighet som fordras för att självständigt delta i forsknings- och utvecklingsarbete och för att självständigt arbeta i annan kvalificerad verksamhet.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

För licentiatexamen skall doktoranden

- visa förmåga att göra forskningsetiska bedömningar i sin egen forskning,
- visa insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används, och
- visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att ta ansvar för sin kunskapsutveckling.

Vetenskaplig uppsats

För licentiatexamen skall doktoranden ha fått en vetenskaplig uppsats om minst 60 högskolepoäng godkänd.

Övrigt

För licentiatexamen med en viss inriktning skall också de preciserade krav gälla som varje högskola själv bestämmer inom ramen för kraven i denna examensbeskrivning.”

För doktorsexamen anges följande krav:

”Omfattning

Doktorsexamen uppnås efter att doktoranden fullgjort en utbildning om 240 högskolepoäng inom ett ämne för utbildning på forskarnivå.

Mål

Kunskap och förståelse

För doktorsexamen ska doktoranden

- visa brett kunnande inom och en systematisk förståelse av forskningsområdet samt djup och aktuell specialistkunskap inom en avgränsad del av forskningsområdet, och - visa förtrogenhet med vetenskaplig metodik i allmänhet och med det specifika forskningsområdets metoder i synnerhet.

Färdighet och förmåga

För doktorsexamen ska doktoranden

- visa förmåga till vetenskaplig analys och syntes samt till självständig kritisk granskning och bedömning av nya och komplexa företeelser, frågeställningar och situationer;
- visa förmåga att kritiskt, självständigt, kreativt och med vetenskaplig noggrannhet identifiera och formulera frågeställningar samt att planera och med adekvata metoder bedriva forskning och andra kvalificerade uppgifter inom givna tidsramar och att granska och värdera sådant arbete;
- med en avhandling visa sin förmåga att genom egen forskning väsentligt bidra till kunskapsutvecklingen;
- visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt med auktoritet presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt,
- visa förmåga att identifiera behov av ytterligare kunskap, och

- visa förutsättningar för att såväl inom forskning och utbildning som i andra kvalificerade professionella sammanhang bidra till samhällets utveckling och stödja andras lärande.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

För doktorsexamen ska doktoranden

- visa intellektuell självständighet och vetenskaplig redlighet samt förmåga att göra forskningsetiska bedömningar, och
- visa fördjupad insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används.

Vetenskaplig avhandling (doktorsavhandling)

För doktorsexamen ska doktoranden ha fått en vetenskaplig avhandling (doktorsavhandling) om minst 120 högskolepoäng godkänd.

Övrigt

För doktorsexamen med en viss inriktning ska också de preciserade krav gälla som varje högskola själv bestämmer inom ramen för kraven i denna examensbeskrivning.”

1.2 Om den allmänna studieplanen

Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet har preciserat de krav som ska gälla inom ramen för högskoleförordningens krav i ett antal olika dokument, dels i ämnesöverskridande studieplaner, dels i allmänna studieplaner inom respektive forskningsområde. Ett exempel på läro- och examensmål framgår av dokumentet ”Allmän studieplan för utbildning på forskarnivå för avläggande av juris doktorsexamen i rättsvetenskap vid Juridiska institutionen”. Av detta framgår följande.

”1. Mål med utbildningen

Forskarutbildningen syftar på ett övergripande plan till att skapa förutsättningar för ny rättsvetenskaplig kunskap som präglas av vetenskaplig redlighet, självständighet, metodologisk stringens och stor teoretisk medvetenhet samt djup och bred kunskap inom det rättsliga fältet som är av relevans för avhandlingsprojektet. Mot bakgrund av Juridiska institutionens förankring på Handelshögskolan syftar utbildningen därutöver att säkerställa att doktoranden efter avlagd examen har goda insikter i vetenskapliga metoder utöver vad som traditionellt ryms inom det rättsvetenskapliga området. Generella mål för forskarutbildningen följer av examensordningen i HF 1993:100. Doktorand som avlagt doktorsexamen i rättsvetenskap vid Juridiska institutionen i Göteborg ska ha kunskap om den rättsvetenskapliga forskningens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och dess relation till övriga vetenskaper. Doktoranden ska visa förmåga att i ett sådant perspektiv kritiskt reflektera över det egna ämnet. Doktorand som avlagt doktorsexamen i rättsvetenskap vid Juridiska institutionen i Göteborg ska ha god förmåga att uttrycka sig väl i tal och skrift samt att på ett pedagogiskt sätt kommunicera sina forskningsresultat även utanför akademiska sammanhang. Under forskarutbildningen ska doktoranden förvärva kunskap om planering och genomförande av forskningsprojekt. Efter fullgjord utbildning ska doktoranden ha god förmåga att verka som akademisk lärare och forskare samt att utföra avancerade rättsliga arbetsuppgifter inom annan offentlig eller privat verksamhet.”

Angående forskarutbildningens innehåll sägs följande.

”5. Utbildningens innehåll

Forskarutbildningen för doktorsexamen motsvarar studier om fyra år. Huvuddelen av utbildningen består av författandet av en avhandling (doktorsavhandling), motsvarande 177 högskolepoäng. Vidare ska forskarutbildningskurser om 63 högskolepoäng genomföras.

Obligatoriska kurser (33 högskolepoäng)

De obligatoriska kurserna syftar till att göra doktoranderna förtrogna med vetenskaplig teori och metodik i allmänhet, att stärka doktorandernas förmåga till vetenskaplig analys och syntes samt skapa tillfällen för självständig kritisk granskning och bedömning av nya och komplexa företeelser, frågeställningar och situationer. Forskarutbildningens obligatoriska del omfattar 33 högskolepoäng. Följande kurser erbjuds av institutionen och fakulteten.

1. Vetenskapsteori och rättsvetenskap 7.5 högskolepoäng
2. Samhälls- och beteendevetenskaplig metod med relevans för rättsvetenskapen 7.5 högskolepoäng
3. Rättsvetenskapliga tolkningsmetoder, 7,5 högskolepoäng
4. Marstrandseminarieserien, 7,5 högskolepoäng.
5. Research Ethics, 3 högskolepoäng.

Valfria forskarutbildningskurser (30 högskolepoäng)

De valda kurserna ska tydligt bidra till att de inledningsvis angivna övergripande målen för forskarutbildningen uppfylls. De valfria kurserna syftar dels till att säkerställa att doktoranderna ges utrymme till fördjupade studier i för avhandlingsprojektet betydelsefulla metoder, teorier och diskurser. Doktoranden har möjlighet att tillgodoräkna sig kurser, seminarier, konferenser och liknande, interna eller externa, där han eller hon tar en aktiv roll, med sammanlagt 15 högskolepoäng. De valfria kurserna syftar även till att säkerställa att doktoranderna på olika sätt uppmuntras att ta externa och internationella kontakter under forskarutbildningen. Doktoranden har möjlighet att tillgodoräkna sig sådana kurser, seminarier, konferenser och liknande, där han eller hon tar en aktiv roll, med sammanlagt 15 högskolepoäng. För doktorander som avser göra en akademisk karriär är utvecklandet av högskolepedagogisk förmåga centralt. Pedagogiska kurser kan ge sammanlagt 5 högskolepoäng. Beslut om fullgörande av forskarutbildningskurser fattas av doktorandexaminator (examinator på forskarutbildningsnivå) efter beredning i Forskningsutskottet.

Tillgodoräknande

Doktorand kan tillgodoräkna sig högskolepoäng från annan forskarutbildning. Beslut om tillgodoräknanden och därmed vidhängande avräkning av studietid fattas av doktorandexaminator (examinator på forskarutbildningsnivå), efter beredning i Forskningsutskottet. Tillgodoräknanden ska vara kopplat till beslut om avräkning i finansieringstid som motsvarar den tillgodoräknande högskolepoängen. Om det finns särskilda skäl kan doktorand tillgodoräkna sig högskolepoäng från utbildning som motsvarar institutionens obligatoriska kurser. Beslut fattas av doktorandexaminator (examinator på forskarutbildningsnivå) efter beredning i Forskningsutskottet.

6. Avhandling och disputation

Fokus i utbildningen ligger på författandet av en vetenskaplig avhandling som resulterar i att ny kunskap tillförs. Avhandlingen kan antingen utformas som en monografi eller som en sammanläggningsavhandling. Doktorandens arbete med avhandlingsmanus följs upp genom fyra obligatoriska tillsynsseminarier som anordnas i samråd mellan handledare och Forskningsutskottet. Tillsynsseminarier som inte godkänns av Forskningsutskottet ska kompletteras eller göras om. Åtgärderna ska dokumenteras i den individuella studieplanen.

Uppläggningsseminarium

Under första året ska doktoranden hålla ett uppläggningsseminarium på institutionen där avhandlingsprojektet presenteras.

Tvåårsseminarium

Vid seminariet, som ska hållas före utgången av det andra året av utbildningen, ska doktoranden lägga fram en längre text angående något eller några avsnitt i avhandlingen.

Textseminarium

Seminariet ska hållas senast innan tre fjärdedelar av utbildningstiden har passerat. Doktoranden ska presentera en väsentlig del av sitt avhandlingsmanuskript för diskussion. Vid seminariet ska tankar, struktur och disposition samt framställningens form i arbetsmaterialet diskuteras.

Slutseminarium

Innan doktoranden avlägger sin doktorsavhandling för disputation ska Forskningsutskottet anordna ett slutseminarium. Vid slutseminariet ska ett fullständigt manus läggas fram.

Disputation

En doktorsavhandling ska kritiskt granskas vid en offentlig disputation där doktoranden får möjlighet att försvara den. Disputationen anordnas av Juridiska institutionen. För doktorsexamen krävs att doktoranden har fått en vetenskaplig avhandling(doktorsavhandling) godkänd och att doktoranden fullföljt forskarutbildningen vid Juridiska institutionen med godkänt resultat ...”

1.3 Utvärderarnas bedömning

Av den dokumentation som bedömaregruppen erhållit och tagit del av och de intervjuer som bedömaregruppen hållit framgår inte annat än att såväl de obligatoriska som de valfria kurserna, särskilt efter nyligen genomförda förändringar vad gäller de obligatoriska kurserna, i hög grad motsvarar såväl högskoleförordningens som juridiska institutionens egna lärande- och examensmål. Det faktum att 16 doktorander från och med 2015 har disputerat med godkänt resultat får anses bekräfta den slutsatsen.

2 Sätts doktorandens lärande i centrum i undervisningen?

Ett problem som alla, såväl administrativ personal som handledare och doktorander, är överens om är att det tidigare sättet på vilket institutionsundervisningen administrerades innebar ett stort problem. Tidigare sköttes administrationen gällande institutionsundervisningen av sju olika studierektorer. Arbetet präglades av ”stuprörstänk” och en brist på såväl transparens som långsiktig planering. För vissa doktorander innebar det att de fick för mycket undervisning vilket innebar att de fick prioritera ner sitt eget lärande. För andra doktorander innebar det tvärtom att de fick för lite undervisning. Det senare skulle ha kunnat frigöra mer tid för eget lärande men tycks i stället ha skapat stor oro över vad den bristande undervisningstiden skulle få för konsekvenser för deras förutsättningar att slutföra sin forskarutbildning, vilket i sin tur innebar att många lade ner mycket tid och energi på att försöka få mer institutionsundervisning. Dessa problem ska enligt den information bedömaregruppen fått numera till stor del vara åtgärdade genom att institutionsundervisningsplaneringen nu samlats hos endast en person.

Av intervjuer framgår att det tidigare funnits en obligatorisk kurs i form av en seminarierie, där det inte givits seminarier på det sätt som förutsatts och där doktorander inte fått klara besked om vad de skulle göra åt det faktum att den kurs som de förväntades gå inte gavs i praktiken. Såvitt framgår fanns problemet kvar under relativt lång tid innan den obligatoriska kursen ersattes med en annan som gavs för första gången under vårterminen 2020. De sätt som

problemet hanterades och det faktum att det tog relativt lång tid innan problemet löstes tyder på en tidigare bristande uppmärksamhet ifråga om att sätta doktorandens lärande i centrum. I det sammanhanget ska dock påpekas att alla andra kurser enligt uppgift fungerat väl och att den tidigare icke fungerande kursen nu är ersatt med en annan som verkar fungera mycket bra. Den nya kursens ambitiösa upplägg visar på en tydlig fokusering på doktorandens lärande.

3 Vilar undervisningens innehåll och form på vetenskaplig grund samt beprövad erfarenhet?

I 1 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434) stadgas att staten som huvudman ska anordna högskolor för 1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet och 2. forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete. Vad som avses med vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet finns inte närmare definierat i högskolelagen. Frågan om när en forskarutbildning kan anses vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet verkar inte heller ha varit föremål för någon allmän akademisk debatt i det svenska juridiska forskarsamhället. Det är enligt bedömargruppen därför inte helt klart när en juridisk forskarutbildning kan anses uppfylla kraven i högskolelagen. När det gäller grundutbildning på universitet tycks uppfattningen i samband med att lokutionen ”vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet” infördes ha varit att sådan undervisning anses vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet om den bygger på studiematerial som baseras på forskning. Om det ställs andra krav på forskarutbildning är ovisst. Utifrån vad som framgår av det skriftliga material som bedömargruppen tagit del av och de intervjuer som gjorts kan bedömargruppen i alla fall konstatera att det är aktiva forskare som bedriver undervisningen på forskarutbildningen. Det är vidare resultat av bedriven forskning som används som studiematerial. De frivilliga kurserna kan ha lite olika innehåll men verkar också ges i enlighet med liknande principer.

När det gäller momentet att avlägga en avhandling anser bedömargruppen att det faktum att 16 doktorander disputerat med godkänt resultat från och med 2015 visar att även det momentet i utbildningen får anses vila på vetenskapligt accepterade normer och beprövad erfarenhet. Under bedömningsperioden är det två doktorander som har avlagt sammanläggningsavhandling. En sammanläggningsavhandling innehåller artiklar som var och en gått igenom *peer review* som ju redan det bidrar till att säkerställa att innehållet och tillämpade metoder har bedömts ur vetenskapligt perspektiv. Även disputationen fyller en sådan funktion genom att avhandlingen granskas inte bara från personer knutna till Juridiska institutionen vid Handelshögskolan i Göteborg utan även av personer knutna till andra universitet eller högskolor i Sverige och utomlands.

Sammanfattningsvis är det bedömargruppens uppfattning att forskarutbildningen vid Juridiska institutionens vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet får anses vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

4 Har lärarna aktuell och adekvat ämnesmässig, högskolepedagogisk och ämnesdidaktisk kompetens samt står antalet lärare i proportion till utbildningens omfattning och innehåll?

På Juridiska institutionen finns för närvarande följande sju ämnesgrupper: civilrätt, internationell rätt, offentlig rätt, processrätt, rättsvetenskap, finansrätt/skatterätt och straffrätt. De ordinarie medlemmarna i varje grupp är normalt sett de som har anställning i ämnet. Annan huvudsaklig gruppstillhörighet kan bestämmas av prefekt i samråd med den anställda. Varje grupp ska arbeta med utbildnings- och forskningsfrågor (inklusive samverkansfrågor), inom sina respektive ämnen, och grupperna utgör på så sätt kompletta akademiska miljöer (KAM). Varje grupp har en ämnesgruppsföreträdare och en samordnare, som utses av prefekten efter förslag från gruppen. Ämnesgruppsföreträdaren och samordnaren kan vara samma person. Ämnesgruppsföreträdaren bör vara heltids- och tillsvidareanställd professor, eller i undantagsfall annan senior disputerad person, i ämnet.

Ett beslut om antagning till forskarutbildning vid Juridiska institutionen innebär ett åtagande för institutionen att säkerställa att doktorander får adekvat handledning. Planerad handledning skall redovisas i den individuella studieplanen och följas upp årligen.

Av institutionens 39 lärare har 28 genomfört de tre kurserna HPE 101, HPE 102 och HPE 103 eller motsvarande. 23 har genomfört även kursen HPE 201. Institutionen har för närvarande 41 verksamma handledare (inklusive några externa). Av dessa har 7 handlett 3 eller fler doktorander. 17 har inte handlett någon doktorand tidigare. De flesta doktorander är nöjda med den handledning som de får samt frekvensen. Enligt det skriftliga materialet uttrycker enstaka doktorander önskemål om att komplettera handledarnas kompetens, och att det i något fall verkar som att det behövs bättre kommunikation mellan huvudhandledare och biträdande handledare, eller en tydligare rollfördelning dem emellan. Under 2019 har några doktorander bytt handledare eller fått nya biträdande handledare.

Institutionen har totalt 39 lärare fördelat på 22 doktorander. Utöver detta används även i viss utsträckning externa handledare. Det betyder att med två handledare per doktorand så är förhållandet mellan doktorand och lärare cirka 1:1. Även om inte alla lärare har fullgjort den högskolepedagogiska utbildningen betyder det att institutionen har kapacitet att anta ett betydligt större antal doktorander. Detta begränsas dock av dom tillgängliga ekonomiska resurser som institutionen har till sitt förfogande. Mot den bakgrunden antar bedömargruppen att antalet lärare står i proportion till utbildningens omfattning och innehåll och att ett tillräckligt antal av lärarna har aktuell och adekvat ämnesmässig, högskolepedagogisk och ämnesdidaktisk kompetens.

5. Utbildningens relevans för doktorandernas och samhällets behov

Institutionens forskningsstrategi svarar mot två olika uppgifter vilka båda har stark förankring på institutionen. Den ena uppgiften är utbildningsdriven och handlar om att kunna erbjuda en

utbildning i juridik av mycket hög kvalitet. Den andra uppgiften är samhällsutmaningsdriven och handlar om att utveckla den rättsvetenskapliga kunskapen i relation till utmaningar av hög relevans.

Genom forskarutbildningen säkerställer institutionen kompetensförsörjningen för framtidens juristutbildning samt rättsvetenskaplig forskning. Juristutbildningens stora behov av disputerade lärare är speciellt viktigt att betona då detta i viss mån särskiljer institutionen från övriga institutioner på Handelshögskolan. De flesta doktorander söker sig till och får en anställning inom akademien, antingen vid institutionen eller vid ett annat lärosäte eller organisation.

Institutionen arbetar under den forskningsstrategi som under senare år formulerats på såväl Göteborgs universitet som på fakulteten där utgångspunkten tas i stora samhällsutmaningar som till exempel globalisering, förändringar i klimat, ekonomi, och demografi, demokratins förändrade villkor, vetenskapens och kunskapens förändrade roll, religionens återkomst samt nya kontroverser i fråga om kulturella identiteter och politiska ideologier.

Institutionen har (hittills) identifierat tre stycken styrkeområden, teman, där det inom institutionen finns stark befintlig internationellt relevant forskning, stor mångvetenskaplig potential och dessutom möjligheter att aktivt integrera med aktörer i det omgivande samhället: Hav och vatten, Social hållbarhet och Kunskap och intellektuella resurser. 2020 var 8 av institutionens 22 doktorander kopplade till institutionens ”samhällsutmaningsdrivna forskargrupper” eller andra externa medlar.

Mot den bakgrunden drar bedömargruppen slutsatsen att utbildningen är relevant för doktorandernas och samhällets behov.

6. Doktorandernas inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen

Institutionens doktorander har länge inkluderats i utbildningens planering, genomförande och uppföljning. Detta sker på flera nivåer. Institutionen samlar regelbundna kursvärderingar av deltagare (doktorander), men eftersom antalet svarande är så litet, är det svårt att svara helt anonymt. Utvärderingsmöten för kurser har inkluderat flera doktorandrepresentanter och minnesanteckningar med doktorandåsikter och –respons har dokumenterats. Institutionen har ett doktorandråd. Doktorander deltar regelbundet i organisationskommittén för Marstrandseminariet som planerar det årliga seminariet, hjälper att genomföra det och följer upp det med en rapport.

Från doktorandens synpunkt har institutionen en årlig doktorandcykel som består av flera evenemang under vilka de kan ha inflytande i utbildningen samt sina egna studier.

Den årliga uppföljningscykeln av forskarutbildningen

När	Vad	Närvarande	Syfte
februari-mars	medarbetarsamtal	individuell doktorand, studierektor för forskarutbildning	utvecklingssamtal
”slutet av vårtermin”	ISP-dagarna	individuell doktorand, huvudhandledare	ISP-möten
augusti	Marstrandseminariet	doktorander, seniorer, utomstående keynotes	vetenskaplig diskussion, nätverkande
oktober	Doktoranddagen	Doktorander, studierektor för forskarutbildning, proprefekt, forsknings-samordnare	diskussion av forskarutbildningsfrågor
årligen*	tillsynsseminarier	doktorand	presentation av doktorandens forskning, respons, kontroll

* Tidpunkten för tillsynsseminarierna bestäms av vilket stadium doktoranderna har nått i forskarutbildningen, snarare än vilket år de befinner sig på. I stort överensstämmer dessa tider med varandra men det kan uppstå ett glapp mellan t.ex. två-årsseminariet och textseminariet.

Den dokumentation som bedömargruppen bekantat sig med visar att representanter för doktorandgruppen haft inflytande i utbildningsfrågor och deltagit i råd och kommittéer. Doktorander har även haft inflytande genom enkäter och diskussioner. Doktoranderna har emellertid inte möjlighet att välja sin handledare utan proprefekten i samråd med forskningsutskottet utser huvudhandledaren. Institutionen har vissa riktlinjer enligt vilka detta sker, och som bl.a. utgår från kompetens och samarbetsförmåga. Sedan har doktoranderna även 1–2 biträdande handledare. Doktoranderna kan dock alltid begära att få byta handledare. Ingen av de intervjuade doktoranderna och handledarna hade själv upplevt problem med

handledningen, t.ex. i samarbetet mellan flera handledare, men i enstaka fall hade huvudhandledaren bytts.

7. Studie- och lärmiljöns tillgänglighet och ändamålsenlighet för alla doktorander

Doktorandernas fysiska arbetsmiljö samt -resurser:

Efter doktorandenkäten 2014, som riktade sig till doktorander vid Juridiska institutionen (2004–2014), ansåg majoriteten av doktorander att den fysiska arbetsmiljön var bra. Ändå hade ”ett förhållandevis stort antal av de som svarat” upplevt problem med den – vilket institutionen tog på allvar. Varje ny doktorand skulle få möjlighet till att få passande höj- och sänkbara skrivbord och ergonomiska skrivbordsstolar.

De sju videoklippen som bedömagruppen tagit del av visar ljusa doktorandrum (3 rum à 2–3 doktorander, eller doktorander och lektorer) med stora fönster på de övre våningarna. Skrivbordsstolarna verkade ergonomiska och det gick att observera åtminstone ett höj- och sänkbart skrivbord. Ingen intervjuad doktorand nämnde ergonomiproblem. Enligt den information som bedömagruppen fått är de rum som doktoranderna sitter i jämnt fördelade bland institutionens lokaler och våningsplan. Detta kunde bedömagruppen inte observera själv eftersom gruppen inte kunde besöka institutionen. Gruppen har inte heller kunnat iaktta om institutionens utrymmen nås bekvämt med hissar, hur planet ser ut eller om det finns hinderfri och direkt tillgång till utrymmen.

I intervjuer uppgav fler doktorander att de upplevt stora skillnader i den fysiska placeringen av arbetsutrymmen. Detta påverkar doktorandernas integration i institutionens forskarsamhälle. Särskilt doktorander som hade suttit vid den så kallade ”tarmen” hade känt sig tämligen isolerade. Enligt uppgift sitter det sedan några år tillbaka inte några doktorander där längre. Externfinansierade doktorander verkade vara mer integrerade i olika forskarsamhällen.

Varje doktorand får en bärbar dator samt 10 000 SEK årligen till sitt förfogande till resor och litteratur. Institutionen svarar för kostnader för eventuella etikprovningar. Institutionen har meddelat att den har medel för språkgranskningar, men att dessa dock är begränsade. Om det finns en ambition att doktoranderna ska publicera fler artiklar i internationella tidskrifter och på engelska kan en större budget för språkgranskning behövas.

Doktorandernas psykosociala arbetsmiljö: institutionstjänstgöring, arbetsintroduktion

Efter doktorandenkäten 2014 oroade sig institutionen för doktorandernas arbetsmiljö och eventuella samband mellan ohälsa och belastande psykosocial arbetsmiljö på grund av orimlighet, oförutsebarhet och otydlighet av mål samt arbetskrav, återkoppling på arbetsinsats, osv. Doktorenkäten visade stor spridning på svaren. En minoritet av doktoranderna tyckte att den psykosociala arbetsmiljön var dålig eller mycket dålig men majoriteten ansåg ändå att stämningen var bra. Vissa doktorander hade kritiserat ”stämningen på arbetsplatsen, att den präglades av konflikter och apati.”

Institutionen tog kritiken på allvar och ansåg att miljön skulle undersökas närmre. I detta syfte föreslogs olika åtgärder vidtas i form av möten i doktorandgruppen, ökad kontakt mellan doktorandgruppens ordförande och studierektorn för forskarutbildningen, ytterligare enkäter samt eventuell kontakt med universitetets arbetsmiljöhandläggare.

På hösten 2015 konstaterades i förslaget till arbetsmiljöåtgärder för doktorander vid Juridiska institutionen att institutionen hade ”genomfört ett omfattande arbete med ny studieplan och nya rutiner” men att det borde ”fortlöpande utvärderas av forskningsutskottet i förhållande till att uppnå en god balans mellan förutsebarhet och flexibilitet”.

Den stressande oklarheten och orimligheten angående krav som doktoranderna nämnde har identifierats som sammankopplad till otydligheten i planeringen av deras frivilliga institutionstjänstgöring (20%, mestadels undervisning). Det diskuterades i såväl en arbetsgrupp med forskarutbildningsansvariga vid institutionen och doktorander där aspekter av både institutionens och doktorandernas ansvar lyftes fram, som i Institutionsrådet år 2016.

Arbetsmiljöundersökningens resultat (Göteborgs universitet, Handelshögskolan, Juridiska institutionen, 2020) visade intressanta skillnader mellan doktorandernas upplevelser i jämförelse med institutionen forskar-/lärargrupp. Det bör observeras att doktorandernas svarsfrekvens var 75% – högre än kontrollgruppen forskare/lärare (68%). Institutionens doktorander känner att de har mer kontroll i arbetet samt upplever att arbetsinnehållet är meningsfullt. De känner mindre arbetsstress och konflikter mellan arbete och fritid än kontrollgruppen. Doktoranderna gav högre poäng för känslan för gemenskap på arbetsplatsen samt initiativ och ansvar mellan kollegor. Detta motsvarar det intryck som bedömaregruppen fick under intervjuerna med doktoranderna: samhörigheten mellan doktoranderna är stor och det råder god stämning bland dem.

Enligt enkäten skulle man ändå kunna fästa mer uppmärksamhet på att doktoranderna har allmänt bättre tillgång till information och bättre kunskap om rutiner vid trakasserier, diskriminering, osv. Institutionens hantering av negativa händelser fick inte så höga poäng. Särskilt hanteringen av svåra frågor ansågs vara för långsam. Hela juridiska institutionen upplever att utvecklingskulturen inte är på en så hög nivå – poängen är lägre än på resten av Handelshögskolan. Detsamma gäller känslan av att de får mindre stöd av ledningen och chefen – här skulle särskilt doktoranderna önska få ännu mera stöd än forskar-/lärargruppen på juridiska institutionen. När bedömaregruppen intervjuade doktoranderna nämndes att Institutionen består av olika ”silon” – detta kanske delvis hänger ihop med frågan om stöd.

Enligt arbetsmiljöundersökningen upplever doktoranderna ännu att deras roll är tämligen oklar. De tycker dessutom att förväntningarna är otydliga. Dessa problem nämndes även under intervjuerna. Doktorander har upplevt att institutionstjänstgöringen tidigare har definierats oklart och skönmässigt. Vi fick dock höra att den genomgått förändringar.

Den 14 juni 2018 har rektorn vid Göteborgs universitet godkänt regler för utbildning på forskarnivå (doktorandreglerna) som bl.a. behandlar institutionstjänstgöring samt miniminivåer för förlängningsdagar per år med anledning av doktoranders fullgjorda förtroendeuppdrag. Fast institutionen inte har någon standardiserad nyckel för beräkning av institutionstjänstgöring för tillgodoräknande av arbetstid för olika uppgifter inom undervisningen har institutionen arbetat med att formalisera beräkningen så att den skall både vara och upplevas som förutsägbar, transparent och rättvis.

Situationen verkar nu vara bättre och tydligare rutiner har introducerats. Institutions-tjänstgöringen inkluderas i individuella studieplaner. Viceprefekten/studierektorn för grundutbildningen samordnar detta med doktorand (och handledare), relevant lärargrupp och vice-prefekt för forskarutbildningen.

Flera andra doktorandrelaterade processer har reglerats av olika instanser inom Göteborgs universitet under de fem senaste åren. Till exempel godkände universitetsstyrelsen 3 december 2015 en antagningsordning som bl.a. reglerar behörighet, antagningsförfarande och urval av sökande. Andra processer som klagomål från studenter (daterade den 19 september 2016), tillgodoräknande av kurser och utbildningsmoment (daterade den 27 juni 2019) och de ovannämnda doktorandreglerna (daterade den 14 juni 2018) har definierats genom handläggningsordningar av rektorn. Handelshögskolan har en checklista (lathund, daterad den 5 juni 2018) för saker att minnas inför disputation. Juridiska institutionen har nyligen (den 28 april 2020) fastställt principer gällande nominering av handledare, medan tiden för handledning (daterad den 18 december 2013) samt rutinerna för extraordinär antagning till forskarutbildningen har redan fastställts tidigare.

Doktorandenkäten 2014 visade även att vissa doktorander tyckte att mottagandet och arbetsintroduktionen inte fungerade så bra på institutionen. Detta skulle kunna förbättras genom att införa rutiner för nyantagna doktorander och ge dem tydlig information. Man har även försökt koordinera nya doktorandanställningar tidsmässigt så att de skulle börja samtidigt. Detta har dock inte alltid fungerat optimalt efter 2014 utan i enskilda fall har doktoranden fått vänta i två veckor innan han eller hon fått ett arbetsrum. Arbetsintroduktionen bör ha klara rutiner för att doktoranden kan börja bli integrerad och jobba redan från dag ett. Detta lär dock ha utvecklats sedan dess.

8. Genomförande av kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen

Göteborgs universitet har länge uppvisat ett intresse för kontinuerligt uppföljnings- och utvecklingsarbete. År 2012 genomfördes ett benchmarkingprojekt där institutionens forskarutbildning utvärderades. Då identifierades tre utvecklingsområden: kvalitetskontroll, arbetsmiljö och kursinnehåll. Doktorandenkäten 2013 genomfördes för att samla information om hur forskarutbildningen hade upplevts ur doktorandperspektiv. År 2020 har även en arbetsmiljöundersökning gjorts på universitetsnivå.

Det har redan nämnts ovan hur olika principer, regler, handläggningsordningar, rutiner och checklistor har skrivits och godkänts på universitetsnivå, Handelshögskolenivå samt institutionsnivå.

Institutionen samlar kontinuerligt respons efter varje doktorandkurs och Marstrandseminarium. Kursvärderingarna används att utveckla utbildningen. Till exempel har kursen "Rättsvetenskaplig forskning" ersatts med två nya kurser. Övriga förändringar är bl.a. att kursdelen har vuxit något medan skrivande har minskat i doktorsexamen. En obligatorisk kurs om forskningsetik har även introducerats. Antalet forskningsämnen har reducerats från 25 till 7. Antalet tillsynsseminarier för doktorander har fastställts till fyra.

Universitetet och institutionen har hanterat coronapandemin och dess konsekvenser för doktorander. Universitetet har skrivit en vägledning gällande särskilda skäl för förlängning av doktorandanställning med anledning av Covid-19. Institutionens personal verkade även veta hur individuella doktoranders forskningsprojekt har lidit av pandemin och reserestriktioner. Även mer allmänt upplevde bedömargruppen under intervjun att Eva-Maria Svensson, Max Lyles och Christine Forssell hade en bra kontroll och kunskap om varje doktorand och deras situation (utom en som inte längre hade någon finansiering och som inte svarat på e-poster).

9. Sammanfattning

Sammanfattningsvis är bedömargruppens intryck att den juridiska institutionens forskarutbildning relativt nyligen har genomgått betydande förändringar och fortfarande befinner sig i ett skede där utbildningen söker sin nya form. Möjligen görs därför denna utvärdering något för tidigt eftersom konsekvenserna av gjorda förändringar inte har fått fullt genomslag ännu.

Bedömargruppen är dock av uppfattningen att såväl intervjuer som dokumentation i sin helhet visar att juridiska institutionen har en tydlig ambition att ge en högkvalitativ forskarutbildning och att det finns en vilja och förmåga att göra det förändringsarbete som krävs när behov av förändring uppstår men att det arbetet skulle kunna bli mer effektivt. Den senaste arbetsmiljöundersökningen visade att institutionens hantering av negativa händelser inte fick så höga poäng och att hanteringen av svåra frågor ansågs vara för långsam.

Doktoranderna är motiverade och de stöder varandra samt upplever att de har arbetet under kontroll. Den juridiska institutionens forskarutbildning verkar fungera relativt effektivt om man kan dra slutsatser av antalet disputerade och deras genomströmning. Även institutionens personalresurser (antal per doktorand, pedagogisk kompetens, osv.) skulle tillåta flera än en nyrekryterad doktorand om året.

Bedömargruppen uppfattar att det finns en hög ambition hos juridiska institutionen att ge en högkvalitativ forskarutbildning men också att det finns en tydlig frustration över bristen på finansiella medel. Tillräckliga finansiella medel är en grundläggande förutsättning för att kunna

upprätthålla och vidareutveckla en god och kvalitativ forskarutbildning. En god och kvalitativ forskarutbildning i juridik bidrar till en gemensam samhällsnytta av stor betydelse.

ORT/ORT/Vanda den 21 januari 2021,

Hans Petter Graver
Oslo

Mona Aldestam
Uppsala; Kammarrätten i Stockholm

Mia Korpiola
Åbo

Under nedanstående mappar har vi samlat in ett antal dokument.

1. Allmänna studieplaner
2. Examensmål
3. Obligatoriska kurser
4. Forskarutbildningsmoment utöver de obligatoriska kurserna
5. Urval examinationsuppgifter
6. Kursvärderingar
7. Styrdokument på universitets- och fakultetsnivå
8. JI:s riktlinjer och rutiner
9. Doktorandantagning
10. Uppföljnings- och utvecklingsverksamhet
11. Handlings- och verksamhetsplaner
12. Aktiva doktorander per 1 jan 2020
- 13.Handledare och handledarskap
14. Netto och brutto studietid
15. Doktoranders kommentarer
16. Arbetsmiljö Arken

Kompletterande underlag

1. Filmer med doktorandrum, lokaler
2. Finansiering av doktorander; språk för avhandlingen

Program platsbesök, Zoom-intervjuer den 9-10 november 2020

Bilaga 2

Utvärdering av utbildnings på forskarnivå, Juridiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

9 november 2020	
8.30-8.45	Välkomna, Joachim Åhman, prefekt Juridiska institutionen
8.45-9.30 9.45-10.30	Intervju med 6 doktorander - Julia Johansson, Erik Mägi (f.d. doktorandrådsrepresentant) (förhinder) , Filip Strandberg Hassellind (ny doktorandrådsrepresentant), Elin Sandegård, Kristina Wejstål, Aron Westholm (arbetsmiljörepresentant) Vi föreslår ett urval baserat på följande grunder: nuvarande och f.d. doktorandrådsrepresentant, arbetsmiljöombud plus tre ytterligare som är i startfasen, mellanfasen och slutfasen. Vi eftersträvar också jämn könsbalans.
10.30-11.00	Utvärderingsgrupp – egen tid
11.00-12.00	Intervju med kursansvariga – Thomas Erhag (Marstrandseminarieserien), David Langlet (Marstrandseminarieserien), Max Lyles (examinator valfria kurser), Gregor Noll (Rättsvetenskapliga tolkningsmetoder), Pernilla Rendahl (Marstrandseminarieserien), Sara Stendahl (förhinder) och Ulf Petrusson (Samhälls- och beteendevetenskaplig metod med relevans för rättsvetenskapen), Eva-Maria Svensson (Introduktionskurs i vetenskapsteori och rättsvetenskap)
12.00-12.30	Utvärderingsgruppen – egen tid
13.30-16.00	<i>Utvärderingsgrupp – tid för eget arbete (utvärderingsgruppen ansvarar själva)</i>

10 november 2020	
9.00-10.00	Intervju med 5 handledare – Mikael Baaz, Sari Kouvo, David Langlet, Claes Martinson, Pernilla Rendahl Utvalet kan baseras på erfarenhet, tvärvetenskaplig erfarenhet (handleda doktorander som är kopplade till andra center/enheter), ämne (internationellt/nationellt), och aktivt deltagande i handledarfrågor. Vi eftersträvar också jämn könsbalans.
10.00-10.30	Utvärderingsgrupp – egen tid
10.30-11.30	Intervju med Eva-Maria Svensson, proprefekt med ansvar för forskning; Max Lyles, viceprefekt med ansvar för forskarutbildningen och doktorandexaminator; Christine Forssell, forskningssamordnare
11.30-12.00	Utvärderingsgrupp – egen tid
13.00-14.00	Intervju med internationella doktorander, Gabriela Arguello och Joana Pedroso
14.00-16.00	<i>Utvärderingsgrupp – tid för eget arbete (utvärderingsgruppen ansvarar själva)</i>